

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים כ"ח עמוד א'

בגמ', א"ל אשם תלוי וחסאת העוף הבא על וכו' שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה. ופירש"י: ואתה אומר בקבורה - **אשם תלוי קאי**, דקאמר ר' יהודה יקבר, ואע"ג שהנותר ממנו אסור באכילה ובהנאה, וענוש כרת, והוא בבל תותירו.

א. **החתם סופר** (שו"ת או"ח סי' קט"ז בשולי התשובה) דייק בסוגיין ובדברי רש"י, וז"ל: מה שהקשה מו"ח הגאון [רבי **עקיבא אייגר** זצ"ל] נ"י בפ' כל שעה (כ"ה). דא"ל רבנן לר' יהודה אשם תלוי וחסאת עוף הבא על הספק לדברך יוכיח שהוא בבל תותירו דאמרת בקבורה, וקשה הא נותר וחמץ מצוה **ביעורן** משא"כ כל הנקברין אין מצוה לבערן מן העולם, ונימא הכי [ר"י לחכמים] נותר מצוה לבערו וחמץ מצוה לבערו, מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה, ואל יוכיח חטאת עוף ואשם תלוי שאין מצוה **ביעורן** כלל, אלו דברי קדשו. ואני אוסיף להקשות שם קושי' אחרת [וכו'], גם דברי רש"י צריכים יישוב, שפירש אשם תלוי שאירע בו פסול או נותר, ומאן דזכר שמי' **דנותר**, ומצאתי שבצל"ח תמה על זה [וכו'], עיי"ש בתירוץ.

והנה **השפת אמת** מבאר מה הכריחו לרש"י לדייק דדווקא קאי על אשם תלוי ובתוך דבריו מיישב כבדרך אגב את הקושיא הנ"ל, וז"ל: "אשם תלוי וחסאת העוף כו' פי' רש"י דפליגי **כשאירע בו פסול או נותר**, אבל התם במשנה [בסוף תמורה] לא משמע מידי דאיירי הכי, וע"ש בפירש"י וברמב"ם ורע"ב דמפרשין פלוגתא דחכמים ור"י **באשם שנודע לו אח"כ שלא חטא, וצ"ל דס"ל להגמ' דפליגי נמי היכא דנעשה נותר, דדרשא דתו"כ כי קודש הוא דכתיב בנותר דמייתי התוס' משמע כן**, מיהו בחטאת עוף קשה טפי כיון דספק, הוא ואי באמת חייבת חטאת ודאי הוא למה לא יהי' בשריפה ככל ספק תורה דאזלינן לחומרא, בשלמא באשם י"ל דאית ביה דין אחר משאר ספק כיון דאינו בא אלא להגן ולתלות עד שיוודע לו שחטא ויביא חטאת, ואפשר דמה"ט דייק רש"י ד"ה ואתה אומר בקבורה לפרש דאשם תלוי קאי כו' משום דבחטאת עוף אי הוי נותר לכו"ע הוא בשריפה מטעם הספק כנ"ל".

בגמ', כפא דחטא נגרא וכו'.

ב. ופירש"י רש"י כ"ף בזך שחקק האומן בתוכו **ישרוף** את לשונו ואת חכו **בחדל**, לישנא אחרינא ישרוף - הומי"ר [לשתות, לגמוע] בלעז, כמו (ע"ז כ"ט): **שורפה** חיה". לפי' א' ברש"י ישרוף - בשי"ן שמאלית, ולפי' ב' ברש"י ישרוף - בשי"ן ימנית מלשון שתיה. רבינו תם בספר הישר (תשובות סימן מ"ד), בדברי שבח בפתח תשובה לשואל בשם רבי משולם, פתח את אגרתו בתיבות "בר דלא מסיק אלא כדמסיק תעלא, מבי עללא **לישרוף חרדלא** וליגמע חלא, ואנא ואת שלם, הרב ר' משולם". והמגיהים מהדירי התשובות (ירושלים תשמ"ה) למדו בהערות בשולי הגליון, דר"ת סבר כפירושו השני של רש"י, לשרוף חרדלא - בשי"ן ימנית מלשון שתיה, כי ממשיך בלשונו "וליגמע חלא". אמנם מהמשך התשובה שם (אות ג') שלוכד את השואל בדברי עצמו ומייסרו שם בלשון כפא דחטא נגרא, לא מוכרח כדבריהם, עיי"ש.

במשנה, חמץ וכו' שעבר עליו הפסח וכו' ושל ישראל אסור בהנאה וכו'.

ג. **בשיעור עיון** (פרשת צו תשע"ט) הארכנו לפלפל במשנה זו, ובדברי **השפת אמת** שבה, ונביא כאן תמצית ותוכן הדברים השייך לסוגייתנו. בגמ' נתבאר לר"ש שאיסור אכילה והנאה מחמץ הוא רק תוך זמנו, בשעה שיש חיוב אכילת מצה, אך קודם זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו, ומהא ילפינן שחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה מה"ת, ורק קנס שקנסו חכמים שיהיה אסור. והקשה השפ"א בסוגיין: "הנה קשה לי אמאי לא נימא דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח **אסור מדאורייתא** מטעם לא תאכל כל **תועבה** דכל שתיעבתי לך היא בלא תאכל כדאמרין בחולין (ק"י:): בבישול בב"ח ובצורם אוזן בכור, וזוהי ה' מיושב לשון המשנה כפשטא משום שנאמר לא יראה והוי תועבה [וכו'], אכן עיקר הקושיא מל"ת כל תועבה אינו מוכרח ד"ל דדוקא כשנתקן לאכילה ע"י האיסור כמו בישול בב"ח או צורם אוזן שע"י האיסור זה הותר לצאת לחולין ע"י פדיון או שוחט בשבת בס"ד דגמ' שם חשוב תועבה, אבל מה ששהה **חמץ בביתו באיסור אין תועבה** זו נעשה בגוף תיקון המאכל כנ"ל פשוט".

ד. אך יש חידוש מבנו **האמרי אמת** בענין אחר, ששם משמע שהוא סובר שלא תאכל כל תועבה הוא בכל מילי, לא רק בדבר שנעשה תיקון בגוף המאכל, ב"מכתבי תורה" אגרות מהאמרי אמת, יש חליפת מכתבים עם הג"ר **יעקב יהושע אבד"ק לאסק**, ובמכתב ק"מ ניסה הרב מלאסק לתרץ קושיא של הא"א, ע"ד הספרי (פר' עקב, י"ג) שלחם הפנים הוא ממצוות התלויות בארץ כמו חלה ושתי הלחם, ומשמע שהוא רק מתבואה הגודלת בארץ.

האחרונים תמהו על הספרי הנ"ל שכן לא מצינו בכל הש"ס כזה דין. ועוד להיפך, במנחות ע"ז: בתוך השקו"ט בגמ' אי' בפירוש שאפשר להביא לחם הפנים ולחמי תודה ממה שגודל בחו"ל עיי"ש וברש"י שרק בשתי הלחם נאמר **ממושבתים**. ופעם ביושבו עם רבנים הקשה האמרי אמת על דברי הספרי: איך הביאו את לחם הפנים במדבר והרי התבואה לא היתה מהארץ.

והיה ת"ח אחד שניסה להשיב שאולי באמת לפי הספרי לא הביאו לחם הפנים במדבר כשם שלא הקריבו את שתי הלחם במדבר. האמרי אמת שתק ולא השיב לו, אך אח"כ אמר כי הרי זה פסוק מפורש בפרשת פקודי שכן הביאו את לחם הפנים ככתוב: "ויערוך עליו ערך לחם".

ושם "מכתבי תורה" במכתב ק"מ מנסה הרב מלאסק לתרץ שאפו את לחם הפנים מהמן, שהרי במן היה הנס שבמחשבה אפשר להפוך המן לכל הנדרש, וא"כ חשבו עליו שיהיה קמח וממנו אפו את שתי הלחם. לענין הבעיה שאין זו תבואה מהארץ ביאר כי הגמ' במס' מנחות ס"ט חוקרת אם חטים שירדו בעבים כשרים לשתי הלחם, ומה שכתוב ממושבותיכם זה בא למעט תבואה שגדלה בחו"ל, אך חטים שירדו בעבים

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

אמנם לא גדלו בארץ אך כ"כ לא גדלו בחוצה לארץ ולפי צד זה גם המן שירד מן השמים לא היה לו את החסרון של חו"ל. [גם מהאיבעי' זו משמע שלחם הפנים שרי מחו"ל, כי הסתפקו רק על שתי הלחם ולא על לחם הפנים התדיר].

ובמכתב קמ"א משיבו האמרי אמת, שהרי במן כתוב בפירוש **שלא יותירו ממנו עד בוקר** ומי שעבר על הציווי היה המן מעלה תולעים ומבאיש והרי לחם הפנים היה צריך להשאר על השולחן שבוע ימים? ואף אם נימא שנעשה נס, והמן הזה לא הבאיש, אך קדשים צריך להיות **מן המותר בפיק**, ומן שעברו עליו איסור של לא תותירו ממנו עד בוקר, **נאסר באכילה מדין לא תאכל כל תועבה - כל אשר תיעבתי לך**. ומוסיף הא"א, שיתכן שהיו צריכים להגעיל את הכלים, שנאסרו מבליעות המן, כי הוי תועבה.

ומקשים, דלפי השפ"א הנ"ל, אין בזה איסור תועבה, כי האיסור לא הכשירו באכילה, אמנם לפי הא"א גם חמץ בפסח צריך שיהיה אסור באכילה אחרי פסח.

וראיתי מי שרוצה לתרץ, שהמן לא ירד בשבת, ולכן לאפיית לחם הפנים החדש שהוחלף בשבת, היה הקמח כבר נותר, והמילא בעשייתו כבר נהיה איסור ושפיר י"ל דהוי תועבה. וזה אינו נכון, כי משנה מפורשת במנחות ק"א. שהלחם הפנים נאפסה בערב שבת, ורק סידורו היה בשבת.

ועל עצם היסוד של השפ"א, שהיכא שלא נעשה איסור בעצמותו של החמץ לא הוי תועבה, וא"כ מי שיאפה חמץ בפסח עצמו, אותו החמץ יהיה אסור מדאורייתא לאחר הפסח, והוא חידוש גדול שצריך לראיה, ובפרט שהרמב"ם פוסק שמלקות הוא מקבל בקונה **ומבשל** דאל"ה אין בזה לאו, אך לא נאמר שאותו החמץ יהיה אסור מן התורה אחרי הפסח, ויש כאן מקום לעיון רב.

פסחים כ"ח עמוד ב'

בגמ', רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו וכו'.

[ה]. בדברי בעל המאור הנודעים בסוגיין שכתב דמקיימים מצות תשביתו ע"י אכילה ג"כ, כתב בזה הג' **האדר"ת** בחיבורו "חשבונות של מצוה": במצות ביעור חמץ נחלקו רבותינו הראשונים ז"ל בדעת רבי שמעון דחמץ לפני זמנו מותר. להר"ה גם באכילה מותר, דמקיים באכילתו מצות תשביתו, ולתוספות פסחים כ"ח ב' אסור באכילה מן התורה, ע"ש.

ובתשובה מאהבה (ח"א, סי' פ"ד) כתב בפשיטות שגם בפסח עצמו מתקיים מצות "תשביתו" באכילה. וכתב שם ז"ל: יעוין בספר בכורי שלמה לידידי הרה"ג ר"ש אברהם רזענטא נ"י שמפלפל שם עם גאוני הדור, ומביא שם דברי הטעם המלך שכתב בפשיטות דאי אפשר לקיים באכילה, דהא קרא כתיב "תשביתו כי כל אוכל חמץ ונכרתה". ובספר שדי חמד העתיק כל דברי הבכורי שלמה ופולפולי הגאונים. וכולם לא זכרו דברי רבינו הגר"א במערכה לפסחים שכתב בפשיטות דאם מתקיים מצות "תשביתו" באכילה, תלוי בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון. דלר"ש דס"ל דבערב פסח מותר באכילה ומ"מ אזהר קרא "תשביתו", מוכח דגם באכילה שייך השבתה, על כן גם בפסח עצמו מתקיים באכילה. משא"כ לר"י דבערב פסח אסור באכילה, א"כ לא נכללה אכילה כלל בהשבתה, על כן ודאי גם בפסח לא שייך זה. אלא שהעיר במוסגר שי"ל דאולי שייך בזה מצוה הבאה בעבירה אם קיים "תשביתו" באכילה בפסח עצמו. ובאמת הוא דבר מוזר לומר שמקיים תשביתו באכילה שחייב עליו כרת. ואין לך מצוה הבאה בעבירה יותר מזה. ומכל שכן דתקשה לרשב"י עצמו, מרא דשמעתא, דלולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה כבסוכה ל א, אם לא שנאמר דברי הרשב"א בחידושיו שם, שבלולב לבד הוא שפוסל משום שבא לרצות ודמי לקרבן, אבל בשאר מצוה אינו פוסל מדאורייתא. עיי"ש.

קונטרס "שמונה עשר דבר" המיוסד על תורת **החידושי הרי"ם**, כתב שהאדר"ת הקשה לו שראה בחידושי הרי"ם חולין ופסחים חידוש אחד בשם בעל המאור, דהאוכל חמץ בפסח אף דמתחייב כרת מכל מקום קיים העשה דתשביתו, וזאת הוא פלא. [וכו' והרי] שיטת בעה"מ הוא דוקא אליבא דר' שמעון דס"ל דחמץ לפני זמנו מותר, ס"ל דמותר באכילה לגמרי ואף דאיכא עשה דתשביתו, מ"מ יכול לקיים העשה דתשביתו בגוף האכילה. ולא כשיטת התוס' בפ' כ"ש דלר"ש אסור באכילה מחמת עשה דתשביתו, דתשביתו משמע שלא ע"י אכילה. אבל היכן נמצא בבעה"מ דהאוכל חמץ בתוך הפסח דמתחייב כרת, שיקיים עשה דתשביתו, ובפרט דאין לך מצהבב"ע גדול מזה.

אז תיכף ומיד עלה על רעיוני ישוב נכון. וספרתי להגאון הנ"ל כי באותו יום שאלתי להגאון מסאכטשוב זצלה"ה אי עשה דוהשיב היכי דבא ע"י עבירה אי מפסל העשה דוהשיב ע"י עבירה, כיון דעיקר קיום המצוה הוא התכלית חזרת קרן לנגל, והוא השיב לי לעיין בספר חידושי הרי"ם חולין ופסחים, ובלי ספק היתה כונתו באותן הדברים מה שכתבו בשם בעה"מ הנ"ל. והכי מתפרשים דבריו, דלשיטת התוס' דלר"ש אסור באכילה מחמת עשה דתשביתו דמשמע שלא ע"י אכילה, א"כ נראה דמצות עשה דתשביתו מעשה השבתה גופא הוא מצוה. דאף דע"י אכילה מתבער החמץ מן העולם, מ"מ אין זה בגדר השבתה דמאכל שעומד לאכילה אין אכילתו בגדר השבתה, דמשמע שיעשה בו מעשה כליון שאינו עומד לזה כל השנה וא"כ כיון דגוף מעשה השבתה הוא מצוה ודאי מפסל משום מצהבב"ע, אבל לשיטת בעה"מ דלר"ש דס"ל דליכא לאו לפני זמנו, אין שום מניעה באכילה מחמת עשה דתשביתו, דעשה דתשביתו אינו גוף המצוה המעשה דהשבתה, אלא תכלית היוצא ממנה שלא יהא נמצא החמץ בעולם. א"כ כל היכי דאין המעשה גוף המצוה לא מפסל מחמת מצהבב"ע, ואף לדין באוכל בתוך הפסח אף דמתחייב כרת, מקיים עשה דתשביתו, ומדר"ש נשמע לרבנן. אז אמר לי הגאון הנ"ל כי בלי ספק זה היתה כונת הגאון מסאכטשוב זצלה"ה מה שצוה לעיין בחידושי הרי"ם פסחים וחולין.